

STANDARD FORSIDE
TIL
EKSAMENSOPGAVER

Udfyldes af den studerende. Venligst med blokbogstaver.

Fag: (sæt kryds)	Forhistorisk Arkæologi X	Klassisk Arkæologi	Etnologi
------------------	-----------------------------	--------------------	----------

Eksamenskode:	HFAK03241E
Studieelement:	Modul 12: Projekt/Projektorienteret forløb
Navn:	Poul Erik Lindelof
Cpr. nr.:	140838-2129
Eksamenstermin og år:	Sommer 2012
Studieordning:	Kandidat 2008
Eksamensform:	Prøveform A: Fri projektopgave med materiale Ordinær
Opgavens hoved- og undertitel:	Stenalderen på Agersø - en særudstilling
Opgavens samlede antal enheder:	Den reflekterende skriftlige fremstilling skal have et omfang af 5-10 sider (Ekskl. Bibliografi m.v.)
Gruppemedtagere:	
Bilag:	Bilag A: Udstillingen; bilag B: Agersø; Bilag C: Materialet; Bilag D: Dokumenter
Andet:	Udstillingen åbner på Agersø 1. juli 2012.
Vejleder:	Per Ole Rindel

Udfyldes af eksamensleder/eksaminator:

Censor:	Intern bestået/ikke bestået:
Ekstern karakter:	Kursusdeltagelse/praktik:
Intern karakter:	Særlige bemærkninger:

Poul Erik Lindelof

Stenalderen på Agersø

- en særudstilling

Projektopgave i Forhistorisk Arkæologi (modul 12).

22. Maj 2012.

Billedet: Kantsten langs langdysse vest for Agersø by

*Hvad Haanden former, er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan du finder i Danmarks Jord
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.
Vil selv du fatte
dit Væsens Rod,
skøn på de Skatte,
de efterlod!*

Johannes V. Jensen [1925]

Forord

Det følgende er en fri projektopgave med materiale, prøveform A. Projektet drejer sig om en mindre udstilling om stenalderen på Agersø. Efter refleksionen over formålet med at lave en udstilling på en så lille ø følger beskrivelsen af selve udstillingen. Baggrundsmaterialet for de udstillede stenredskaber og de 7 plancher findes i 3 efterfølgende kapitler om de arkæologiske fund, en perspektivering af Agersøs stenalder og en række originale dokumenter. Jeg har besøgt udvalgte beboere på Agersø og registreret deres fund af stenredskaber. Disse fund er udgangspunktet for særudstillingen om stenalderen på Agersø. Særudstillingen skal indgå i Agersø Museum, der åbner 1. juli 2012 på adressen Egholmvej 1, Agersø, 4230 Skælskør.

I særudstillingen er der kun blevet plads til en lille del af de oldsager, som beboerne havde liggende. Bortset fra et ubetydeligt flintmateriale, der henligger på Sorø Museum (SVM 1247 og SVN 1275), er jeg ikke stødt på andre stenredskaber med angivelse af detaljeret stedsangivelse på Agersø end de fund, der vises i kapitlet om de arkæologiske fund.

Jeg vil gerne takke følgende på Agersø for hjælp og fremvisning af oldsager: Egon Berntsen, Marianne Malmqvist Carlsen, Maj-Britt Andersen (der opbevarede afdøde Svend Larsens fine samling), Susanne Carlsen, Lis Birgit Linde Holst Hansen, Karl Erik Hansen, Mette Lindelof, Sven Christiansen, Britt Christiansen, Else "Post" Pedersen, Jens Serup. Endvidere vil jeg gerne takke Helga Schütze, Nationalmuseet, for hjælp.

Indholdsfortegnelse

Refleksion.

- 6 Hvorfor et historisk museum på Agersø?
- 7 Hvad er der at vise frem på Agersø Museum?
- 8 Hvorfor en særudstilling om stenalderen?
- 9 Særudstillingens indhold.
- 9 Et mangelfuldt fundmateriale.
- 11 Særudstillingens målgrupper.
- 11 Virkemidlerne.
- 12 Agersø Museums økonomi.
- 12 Litteraturliste.

Udstillingen

- 13 Museets placering på Agersø
- 13 Museumsbygningen
- 14 Museumsrummet og særudstillingens placering
- 14 Agersø Museum ("Historiestalden")
- 15 De to glasmontrer
- 16 Montre no. 1
- 18 Montre no. 2.
- 19 Udstillingsbord.
- 20 Planche 1.
- 21 Planche 2.
- 22 Planche 3.
- 23 Planche 4.
- 24 Planche 5.
- 25 Planche 6.
- 26 Planche 7.

Arkæologiske fund.

- 27 Fund fra rensdyrjægerens tid.
- 30 Fund fra magle-mose-, kongemose- og ertebøllekulturen.
- 30 Fund fra yngre stenalder ordnet efter fundsted.
 - A. Egholm
 - B. Bøgvig Strand.
 - C. Snede Skov.
 - D. Skovgårdens mosehul.
 - E. Skovgårdens matrikel.
 - F. Strand ved Digevej.
 - G. Økseårdens 2 matrikler.

- H. Øst for Agersøgård.
- I. Syd for Digevej (dysse).
- J. Agersø Havn.
- K. Sydlige veststrand.
- L. Enghavens strand.
- M. Enghavens strand (Skålstene).
- N. Egon Bentsens gårds matrikel.
- O. Lige nord for fyret (dysse).
- P. Lige syd for fyret.
- Q. Omø Sundgårds matrikel.
- R. Omø Sundgårds mosehul.
- S. Lindegårds matrikel.
- T. Helleholm.

Perspektivering.

- 95 Agersø, et lille ø-samfund i Storebælt.
- 95 Agersøs topografi.
- 100 Agersøs geologi.
- 102 Rensdyrjægere.
- 103 Agersøs kystlinie.
- 107 Yngre stenalder på en lille ø.
- 108 Bopladserne.
- 110 Det rituelle landskab.
- 110 Litteratur

Dokumenter

- 113 Toldkasserer Machesen, Korsør, Dagbog 1779-81, Fund på Agersø (1781)
- 120 Kaptajn J. Høegh Guldberg til Pastor F.L. Thanch, Skælskør (1808)
- 125 Kaptajn J. Høegh Guldberg til Pastor F.L. Thanch, Skælskør (12/11 1808)
- 128 Sognepræst N.C. Alle, Agersø til Oldsagskommissionen i København (5/2 1808)
- 130 Sognepræst N.C. Alle, Agersø til Oldsagskommissionen i København (15/2 1808)
- 131 Pastor F.L. Thanch, Skælskør til Oldsagskommissionen i København (15/12 1808)
- 133 Sognepræst Giellerup, Korsør, til Oldsagskommissionen i København (21/8 1809)
- 136 Christine Reimer: Agersø I, II & III, Berlingske Tidende 6/7, 7/8 & 8/8 (1895)
- 140 Dokumenter vedrørende Roskilde Museum anno 1956 (2004)
- 143 Tilladelse fra Slagelse Kommune til etablering af Agersø Museum (2009)
- 144 Artikel i Sjællands Tidende om Agersø Museum (2011)

Refleksion.

Hvorfor et historisk museum på Agersø?

Med museumsloven fra 2002 fik landsdelsmuseerne en styrket stilling. Det betød, at de fik ansvaret for de såkaldte tvangsudgravninger i forbindelse med byggeprojekter og dermed en væsentlig indkomst fra bygge- og anlægsarbejder. Ideen var også, at landsdelsmuseerne fik en direkte adgang til de lokale arkæologiske fund og dermed en vigtig kontakt til borgerne. Det er også denne nye direkte kontakt, der er beskrevet i et idékatalog, *Borgernes Museer*, som Organisationen Danske Museer (ODM) udgav i 2011. I *Borgernes museer* (Smidt-Jensen og Jensen 2011, s. 9 og s.17) kan man på den ene side læse: ”Vi skal i endnu højere grad end i dag fremover arbejde med identitet og identitetsforståelse – og områdets ”lokale dna””, men så: ”Blot må et museum aldrig blive afhængigt af frivillig arbejdskraft. Det kan aldrig blive andet end et supplement.”.

Museumsloven til trods er der samtidig opstået mange privat initierede museer ud over landet. Dette er dog ikke nyt. Faktisk er de fleste landsdelsmuseer opstået på privat initiativ. F.eks. blev Roskilde Museum, der i dag er et af de største landsdelsmuseer, oprettet i 1929 og havde i de første 40 år ingen faste medarbejdere, og var i 50 år ledet af historielæreren ved Roskilde Kathedralskole, lektor Niels A. Christiansen. Han alene administrede alle indkomne museumsgenstande; således også min kammarat William og min samling fra en yngre stenalderboplads i Brørdrup Mose, som beskrevet s.140 nedenfor, og som i sit lokale og begrænsede indhold kan sammenlignes med den særudstilling, som jeg beskriver i det følgende. De sidste års tiltag fra Kulturministeriet er ønsker om museumssammenlægninger, der nu sker over hele landet, hvilket kun kan forstås som en bevægelse bort fra borgerne og det lokale. Dette vil nok give anledning til flere private museumsinitiativer.

Når der er ansat lige så mange på museerne i Danmark som f.eks. i politiet (ca. 8.000) [Strandgaard 2010, s.10], har dette sin rod i et ønske fra befolkningen om at kende sin egen forhistorie. De offentligt drevne museer har ikke altid en god forståelse for private museumsinitiativer. I de fleste oversigtsbøger om museer er en udstilling som den, der planlægges på Agersø, og som jeg beskriver i det følgende, slet ikke på deres liste over mulige museums kategorier [se f.eks. Ambrose and Paine 2006, s.7]. Som det fremgår mange steder i ”Borgernes Museer”, er de offentlige museers hovedopgaver forskning og formidling. Herved opnår man let, at de gamle og forhistoriske sager, der er knyttet til bestemte steder, bliver af mindre interesse, da de naturligvis i mange tilfælde ikke giver væsentlige input til forskningen, der i stadig stigende grad går i retning af international arkæologi.

Men for beboere på Agersø og mange andre lokaliteter i det, der nu lidt uheldigt betegnes ”udkantsdanmark”, er der et behov for at forstå sig selv i en lokal kontekst. Og det er ikke nyt: Johannes V. Jensen [Jensen 1925] digtede om betydningen af at føle sig forbundet med de fjerne forfædre gennem de spor, de har efterladt i landskapet: ”Vil selv du fatte dit Væsens Rod, skøn paa de Skatte, de efterlod!”. Samme tanke lå bag bevægelsen: ”Grav hvor du står” i 1970’erne. I skønlitteraturen spiller stederne en stor rolle netop i de seneste år. Lektor i litteraturvidenskab Dan Ringgaard giver i sin bog Stedssans [2010, s.153] følgende definition af et sted: ”Man kan betragte et sted som en palimpsest, som en lokalitet, der indeholder lag på lag af betydning, og (...) tilsammen danner et myldrende fortidigt kor af stemmer”. Sammenfattende skriver han [Ringgaard 2010, s.7]: ”Intet kan finde sted uden sted”, der koncist fortæller, hvorfor vi er bundet så stærkt til steder. Efter min mening er det denne stedbundne følelse, der betinger ønsket om lokale private museer.

Hvad er der at vise frem på Agersø Museum?

Initiativet henimod et museum på Agersø har medført, at beboerne har ransaget deres udhuse og lofter efter gamle ting. Der er f.eks. doneret gamle møblelementer fra de lokale hjem til museet og en disk og et kasseapparat fra den gamle købmandsforretning i Agersø by. En slæde, man for måske 100 år siden brugte under isvintre til at transportere syge og fødende kvinder til Skælskør til behandling, er også dukket op. Nu afdøde Niels Peter Jensen fra Agersø samlede gamle ting på Agersø hele livet, og de blev ved hans død deponeret på Skælskør Bymuseum (del af Vestsjællands Museum), men nåede heldigvis ikke at blive registreret af Kulturstyrelsen (tidligere Kulturarvstyrelsen), så de er nu leveret tilbage til Agersø. Det drejer sig om 10 store flyttekasser bl.a. med de folkedragter, der for mere end 100 år siden og op til for nylig blev brugt ved den årlige Helligtrekongers maskerade.

Mit projekt er en udstilling om stenalderen på Agersø. Her er vi så heldige, at gårdejerne har gemt de gennem årtier opsamlede stenalderredskaber (næsten udelukkende yngre stenalder). Denne anseelige samling af oldsager på Agersø har jeg registreret i kapitlet ”Arkæologiske fund” s.27. Det er alt sammen løsfund på bestemte

lokaliteter. Der gemmer sig helt sikkert flere oldsager, også fra yngre stenalder, men hvor mange der findes med angivelse af fundsted, er mere usikkert.

De oldsager fra Agersø, der er bragt til opbevaring på de offentlige museer, er næsten alle forsvundet. I 1808 udgravede kaptajn Høegh Guldberg med sin bataljon gravhøjene på Agersø og sendte de fine slebne økser til Professor Nyerups ny udstilling i København (Nationalmuseets forløber) [Federspiel 2005, s.89]. Endvidere flyttede han de store sten væk fra gravhøjene på bøndernes marker. To af kaptajn Guldbergs breve fra 1808 er gengivet i kapitlet ”Originale skriftlige dokumenter” s.120. Pastor Axel Garboe skriver i sin bog om Agersø (Agersø 1938, s.18), at der har været mindst 5 dysser på vestsiden og 3 på østsiden af Agersø. Der er nu kun 2 tilbage (og reminiscenser af en på Egholm og af en nord for Agersø by).

Sammenligner vi med Professor Niels H. Andersens undersøgelser ved Sarup på Fyn [Andersen 2009], var der i ca. samme areal som Agersø også kun 2 fredede gravhøje tilbage i 1986, mens der i dag er registreret 100 nedlagte gravhøje. De 12 km² omkring det berømte Sarupanlæg er i dag fredede. Det ville være en spændende opgave at finde og registrere nedlagte gravhøje på Agersø. De lokale beboere på Agersø har fortalt mig, at de fra de arkæologiske myndigheder har fået at vide, at der ville være penge til at renovere de meget forfaldne, fredede langdysser på Agersø. Men hvornår det kan ske, er uvist.

I 2009 blev Vestsjællands Museum involveret i en byggemodningssag fra Agersøgård. Den arkæologiske udgravning afdækkede et 2-skibet hus fra yngre stenalder, men der blev kun fundet få flintafslag. Forundersøgelsen konkluderede, at der ingen grund var til at fortsætte undersøgelsen. Fundet har ikke fundet plads i min særudstilling.

Endnu et eksempel på, at Agersø er blevet stedmoderligt behandlet, er den store sølvskat, der blev fundet på Agersø i 1800-tallet, og som ifølge Helga Schütz på Nationalmuseet i dag er opblandet med mange andre sølvskatte fra Danmark.

Hvorfor en særudstilling om stenalderen?

Stenalderen er overalt. Ingen tidsalder er bedre repræsenteret end stenalderen. Forfatteren Christine Reimer skriver i 1895 om Agersø i 3 kronikker i Berlingske Tidende: ”At den tidlig har været kjendt og paaagted, fremgaaer af den store Rigdom på Oldsager fra Stenalderen, der er pløjet op af dens Jordsmon;” (se senere i kapitlet ”Dokumenter” s.136), og det er stadig sandt. Man går kun få meter på enhver mark på Agersø, før man finder et afslag eller et redskab fra stenalderen. Grunden til, at vi har stenredskaber fra så langt et tidsrum er selvfølgelig, at de er uforgængelige. Selv hvis de er forkalkede eller gået i stykker, er der umiskendelige tegn på, at stenaldermanden har fremstillet dem. For landmændene såvel som de, der bor i Agersø by, er dette velkendt. De fleste har fundet slebne økser, lejlighedsvis også redskaber fra den ældre stenalder. Agersøbeboerne kan fornemme et fællesskab, der strækker sig over 12.000 år, og det knytter dem til stedet og jorden. Agersø Museum

vil i ordets egentligste forstand blive et hjemstavnsmuseum, og stenalderen er en særlig vigtig del [Paludan-Müller 1994, s.41].

At stenalderen er af særlig betydning, har været vigtigt for mig at betone i min udstilling. Vigtigheden kan jeg begrunde med følgende lille oplevelse: Som rundviser og medarbejder ved Nationalmuseets klimaudstilling i 2009-2010 blev jeg sendt ud på gymnasier for at holde foredrag. Jeg medbragte nogle af de stenredskaber, jeg selv havde fundet på marker omkring Roskilde Fjord. Jeg blev spurgt af eleverne i gymnasiet om, hvor jeg havde disse stenredskaber og simple afslag fra. Til min overraskelse var der i en gymnasieklasse i København ingen, der var klar over, at sådanne mere end 6000 år gamle efterladenskaber ligger tæt på marker og i haver overalt i Danmark. De anede ikke, at de selv lever på en oldgammel køkkenmødding og kunne samle flintsager op, som en stenaldermand havde smidt for mange tusinde år siden. Dette var for mig et tegn på, at museerne og historieundervisningen taber en væsentlig pointe, og at en udstilling om stenalderen er særlig vigtig.

Særudstillingens indhold.

Udstillingen er opdelt efter 4 præsentationsmåder:

- 1) I de 2 glasmontrers øverste og meget synlige udstillingsrum er stenalderen emnemæssigt og kronologisk fremstillet med bare 20 udstillingsgenstande
- 2) På et 80x160 cm bord er der fremlagt ca. 50 afslag og redskaber fra ældre stenalder, som jeg selv har samlet op på forskellige lokaliteter på Agersø. Der ligger også videnskabeligt udstyr til pollenanalyse. På en PC kan man se en video med Mikkel Sørensen som flintsmed.
- 3) På siden af den lange glasmontre er der et glasskab med 2 smalle (10 cm) hylder. Her er der i typologisk orden fremlagt en serie flintdolke og flintsegl.
- 4) På væggene rundt om selve udstillingen er opsat 7 plancher med figurer og tekster.

De 2 glasmontrer og dyngen af afslag er det centrale i udstillingen. De understøtter udstillingens hovedidé, nemlig fund, der er gjort af lokale beboere på markerne lige rundt om udstillingen. Et større museum ville selvfølgelig ud af deres samlinger kunne finde meget finere repræsentationer af forskellige forhistoriske perioder. Men det vigtigste for mig er at vise, hvad der faktisk er fundet af de beboere, der lever eller har levet på Agersø. Det er deres udstilling. De skal kunne sige: ”Aha, det var så Sven, der fandt denne økse nede ved sit mosehul”. De 250 beboere skal kunne føle, at disse stenredskaber er en del af det Agersø, hvor de hører hjemme.

Et mangelfuldt fundmateriale

Nu kommer jeg så til det allervanskelligste ved en udstilling, som den jeg har beskrevet. Hvordan sikrer man det faglige og formidlingsmæssige med blot nogle løsfund, nogle ødelagte langdysser og en intetsigende museumsudgravning? Et

ambitiøst provinsmuseum ville vel forsøge sig med en kopi af Egtvedpigen eller Solvognen for derved at få et lidt større vingefang i udstillingen. Men ideen med denne udstilling er jo netop, som beskrevet, baseret på beboernes egne løsfund. På grund af den begrænsede viden om konteksten af flintaffaldet og flintredskaberne er vi udelukkende henvist til typologiske dateringer. Jeg henfører tre fund fra Skovgårdens matrikel til Jægerstenalderen [Petersen 2008, s.43 og s.72; Johansen 2000, s.23 og s.37]. De to pilespidser bedømmer jeg til brommeperioden; de er tydelig retoucerede, men det er kendt, at de let kan forveksles med skafttunge pilespidser fra grubekeramisk kultur (yngre stenalder). Den såkaldte zinken fra hamburgkulturen, kan der også stilles spørgsmålstejn ved. Den har den rigtige højredrejede spids, hvis man lægger den på slagfladen, men den er lidt stor, og slagfladen er ikke helt ubehandlet. Med de tre fund forsøger jeg at antyde, at Agersø sagtens have været et gennemgangsområde for rensdyrjægere, på samme måde som det veldokumenterede Knudshoved, der jo ikke ligger så langt væk. Det er karakteristisk, at der kun er få fund, der kan henføres til maglelose-, kongemose- og ertebøllekulturerne. F.eks er der ikke fundet en eneste skiveøkse på Agersø. Formodentlig ligger hele dette fundmateriale ude i vandet i op til flere meters dybde. Der vises i udstillingen 2 genstande, der sandsynligvis er fra sen ertebølletid. De er fundet i vandet på hver sin side af Agersø.

De slebne økser er lettere at tidsbestemme typologisk. Hvidbrændte tyknakkede flintøkser er fundet ved Skovgårdens mosehul, et sted der derfor anses for et sandsynligt sted for brandofringer i den sene tragt bægerkultur. Der er også fundet to helt ens type B tyknakkede økser under en stor sten på Omø sundgårdens mark. Det kan være en grav eller måske en ofring til guderne. Fladhuggede dolke og segl er fundet mange steder på Agersø, og de kan også kronologisk bestemmes ud fra deres typologi. Der er fundet en lille kobberøkse, som sagtens kan være fra yngre stenalder og ikke, som man måtte tro, fra bronzealderen.

Som det fremgår er tidsbestemmelserne ikke præcise. De to langdysser, der er tilbage på Agersø, er karakteristiske for den tidlige tragt bægerkultur (~3600 f.Kr.). Der er fundet en meget mærkelig og primitiv økse fra yngre stenalder direkte i gravkammeret af den sydlige dysse. Den er vist på en af plancherne. Niels H. Andersen fra Århus sagde, da han så den ”Aha, en hadegave til svigermor fra enkeltgravstiden”. Mere præcist kan jeg ikke komme det.

Stolper fra et 2-skibet hus på Agersøgårds marker ned mod Agersø sund er typologisk bestemt til at være fra yngre stenalder, men ellers er der ingen kronologiske eller typologiske data fra dette ellers interessante fund.

Pollenundersøgelsen er endnu ikke gennemført, men forventes, ved kombination med C-14 dateringer, at kunne fortælle Agersøs vegetationshistorie og give et bud på indførelsen af korndyrkning og husdyr.

Som det således fremgår, er fundenes kronologi og anvendelse behæftet med stor usikkerhed. Det bliver dog nedtonet i selve udstillingen for at give et nogenlunde klart budskab om stenalderen.

Særudstillingens målgrupper

Museet på Agersø er først og fremmest et hjemstavnsmuseum beregnet for de omkring 250 beboere. Ved at fortælle deres historie, håbes det, at tilhørsforhold og identitet kan styrkes. Den fælles fortid styrker sammenholdet på Agersø og giver emner til diskussioner om den fælles fortid. Placeringen på Agersø som en lille brik i en tusindårig historie, hvor slægt følger slægt, skaber den fælles rod som alle mennesker har brug for.

Der er kun 8 elever på Agersø Skole. Men museet må gerne komme til at spille en central rolle i skolens historieundervisning. Ingen er lettere og vigtigere at præge end børn. Der er fremlagt en dyng afslag og flækker, som alle kan tage op i hånden og undersøge, og senere eventuelt selv lede efter på Agersøs marker. Dette er noget, jeg forestiller mig, at specielt skoleeleverne vil værdsætte. Udstillingen tager i øvrigt ikke specielt højde for skoleelever, men det kunne overvejes, om man kunne sætte et eksperimentelt arkæologisk projekt for skolen op ved museet. Eventuelt kunne man få en bevilling til at få en ekspert i flinthugningsteknik til at komme nogle gange i løbet af sommeren og så i øvrigt have en video om flinthugning liggende på den computer, der skal opstilles i forbindelse med udstillingen.

I sommermånederne er der mange sommerhusbeboere, campister, sejlere og andre turister på Agersø. De vil utvivlsomt være et potentielt klientel for museet og vil kunne give museet en lille indtægt ved at købe brochurer om Agersø.

Virkemidlerne

Udstillingen satser på en række forskellige objektbaserede formidlingsmetoder. De flintredskaber, der ligger i montrene, udgør den mest traditionelle, men også den vigtigste type af formidling. Der ligger forholdsvis få genstande, der hver ligger der med det formål at demonstrere en bestemt stenalderaktivitet. Glashylderne forneden på montre No 1 har en række fladhuggede redskaber (dolke og segl) i kronologisk orden. De er tænkt at skulle vise, hvorledes flinthugningsteknikken udvikler sig i løbet af bare 400 år (dolketid).

Men objekterne taler jo ikke bare af sig selv. Plancherne giver lidt læsestof og supplerer de udstillede genstande. Der er bl.a. et søkort, der viser vanddybder omkring Agersø, så man kan få et indtryk af, hvor stor Agersø var i ældre stenalder. På bordet ligger et jordbor med lidt jord og jordprøver, således som det bores op ved en af Agersøs moser. Disse jordprøver er beregnet til pollenanalyse, der i lidt mere detalje beskrives på to af plancherne. Jord tages op med et bor (fremlagt) og isoleres kemisk. På bordet står et mikroskop, hvor man kan se de mikrometerstore pollen. Dette giver den besøgende et indtryk af en af de mange videnskabelige metoder, som

arkæologen må beherske. Computeren skal anvendes til at vise forskellige videoer, som er indlagt fra nettet, bl.a. 9 små videosekvenser med forskerassistent Mikkel Sørensen fra Saxo Institutet som flintsmed. Dyngen af flintafslag og flinteflækker på bordet viser, hvordan selv tilsyneladende simple flintestykker afslører sig som værende skabt af en flinthugger fra stenalderen. Er man fortrolig med de vigtigste kendetegn (slagbule, slagflade o.s.v.), kan man finde mange efterladenskaber fra stenaldermenneskene på markerne lige omkring museet.

Agersø Museums økonomi

Der er ingen forhåbninger om, at Agersø Museum kan give en indtægt, der matcher blot en lille brøkdel af den arbejdsmæssige investering, der allerede er lagt og fremover skal lægges i museet. Der er givet en bevilling fra Skelsør Kommune (7.000 kr/år) til at leje Øksegårdens svinestald og gøre den i stand til museum. Der vil, når museet kommer i gang, være mulighed for at søge private fonde, men i hovedsagen vil museet være drevet ved frivillig indsats og doneringer.

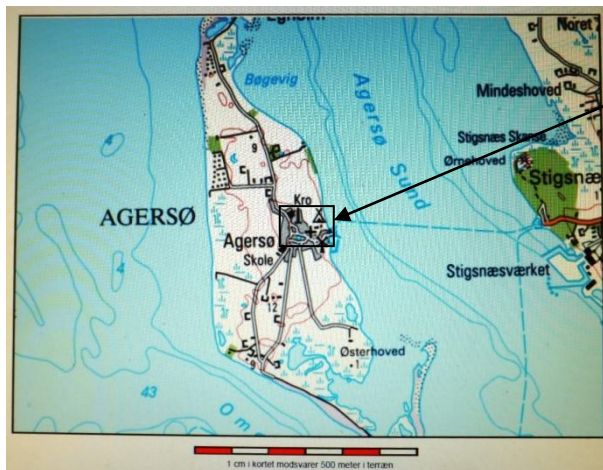
Litteraturliste

- Ambrose, Timothy and Crispin Paine [2006]. *Museum Basics* (TJ International Ltd, Cornwall, 2nd edition).
- Andersen, Niels H. [2009]. Sarupområdet på Sydvestfyn i slutningen af 4. årtusinde f.Kr., *Plads og Rum i Tragtbægerkulturen* (red. Almut Schülke; Kongelige Nordiske Oldskriftselskab, København), p. 25-44.
- Federspiel, Beate Knuth [2005]. Institutionaliseringsen af bevaringstanken i Danmark. Oldsagskommissionens kommissorium 1807; *Ny dansk museologi* (redaktører: Bruno Ingemann og Ane Hejlskov Larsen, Narayane Press, Aarhus Universitetsforlag), p.89-102.
- Garboe, Axel [1938]. *Agersø i Store Bælt med nabo-øen Omø* (P.Haase & Sønns Forlag, København).
- Jensen, Johannes V. [1925]. I *Social Demokraten* 19/7 1925.
- Johansen, Axel Degn [2000]. *Ældre stenalder i Norden* (SDA, Farum).
- Paludan-Müller, Carsten [1994]. Den tabte tid – om at udstille oldtiden i nutiden, *Dansk Tidskrift for Museumsformidling* nr. 14, side 41-46 (Dansk Museumspædagogik i 25 år, redaktion: Inge Adriansen et al.)
- Petersen, Peter Vang [2008]. *Flint fra Danmarks oldtid* (Narayane Press).
- Reimer, Christine [1895]. *Berlingske Tidende* 6/7, 8/8 og 9/8 1895.
- Ringgaard, Dan [2010]. *Stedssans* (Aarhus Universitetsforlag).
- Smidt-Jensen, Jørgen og Nils M. Jensen [2011]. *Borgernes Museer. Mangfoldighed og regionale forskelle* (Frederiksberg Bogtrykkeri A/S).
- Strandgaard, Ole [2010]. *Museumsbogen. Praktisk museologi* (Narayana Press, Aarhus Universitetsforlag).

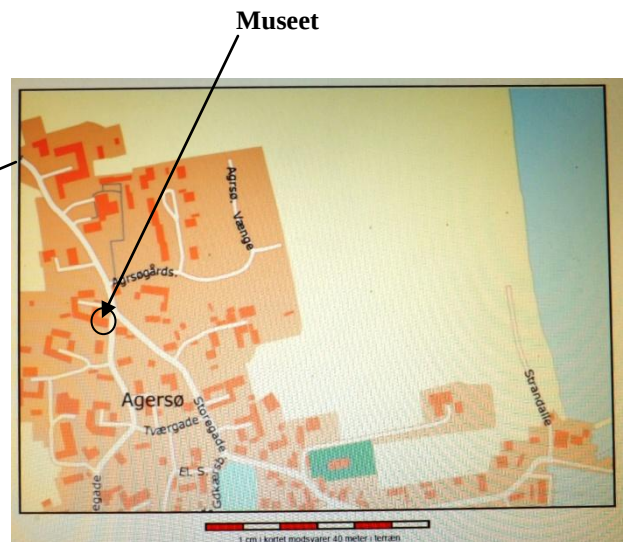

Udstillingen

Museets placering på Agersø

_____ 3 km _____

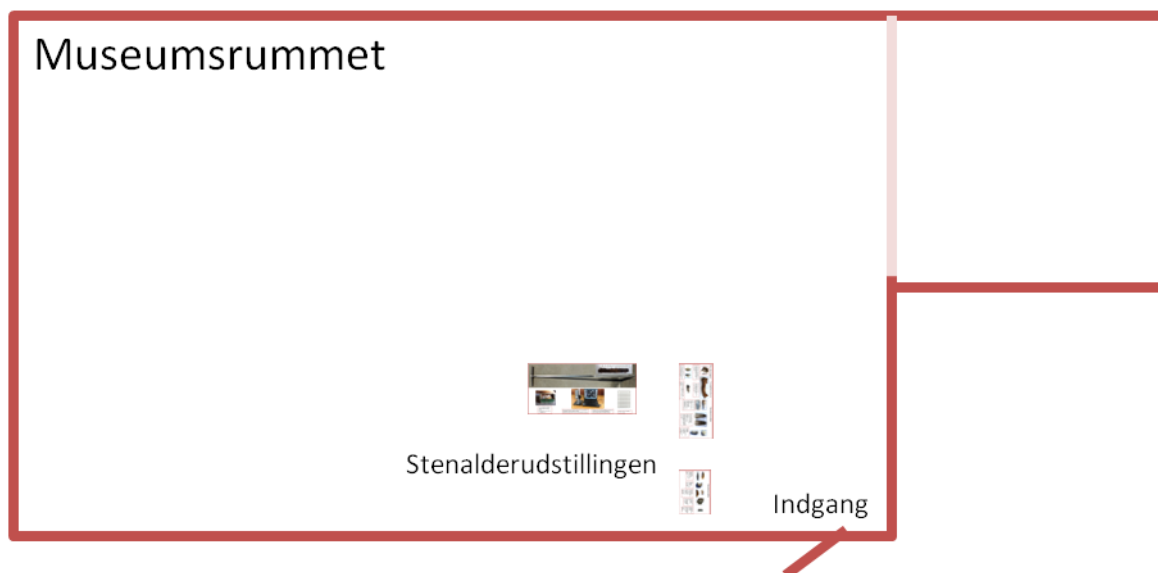

_____ 240m _____

Museumsbygning

**Museumsrummets plan ("Historiestalden") og særudstillingens placering.
8.3m X 13.3m (17.3m)**

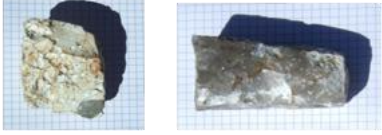
Museumsrummet med de indleverede museumsgenstande

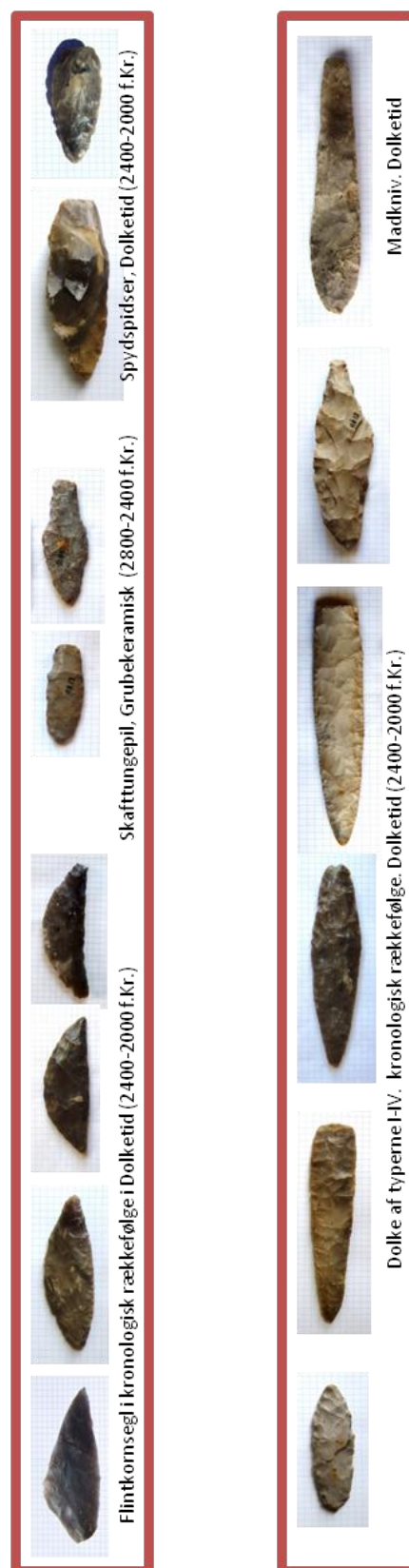
De to glasmontrer

Montre no. 1. Udstilling (58cm X 133cm)

Rensdyrjægere	Ertebøllekulturen	Bondestenalder
 Zinken (hor og ridsespids), til at ridse i skind. Hamburg-kulturen (12800-12000 f.Kr.). Skovgårdens matrikel.	 Hjortetaks-slagvåben, Ertebøllekulturen (5400-3900 f.Kr.). Fundet ved Havnen.	 Brændte ituslåede tyknakkede økser, formetlig ofringer ved mosehul nær Skovgården.
 Skafftunge pilespidser fra Brommekulturen (11200-10500 f.Kr.). Skovgårdens matrikel.	 Spidsøkse Ertebøllekulturen (5400-3900 f.Kr.). Fundet på stranden ved Digevej.	 To tyknakkede slebne økser, der er fundet sammen under en stor sten, formetlig en gravgave eller ofring. Enkeltgravskultur (midterste bondestenalder 2800-2400 f.Kr.). Omøsgårdens matrikel.
	 Slebne spidsnakkede økser, Tragtbægerkulturen (tidlig Bondestenalder 3900-2800 f.Kr.). Fundet ved Hulstenen, Østkysten af Agersø.	

2 glashylder på siden af Montre No. 1. Udstilling (10cm X 120cm)

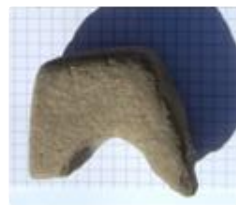

Montre no. 2. Udstilling (58cm X 78cm)

Bondestenalder

Dolkstav.
Lige syd for fyret.
Flintdolk af typen V.
Skovgårdens matrikel.
Dolketid (2400-2000 f.Kr.).

Knækket
bjergartsøkse med skafthul.
(2400-2000 f.Kr.).
Skovgårdens matrikel.
Kvadrater i baggrunden er 5mm X 5mm

Flintsegl til afskæring af kornaks. Den øverste er tidlig (2400 f.Kr.) og den nederste sen dolketid (2000 f.Kr.). Helleholm.

Gruttesten til at lave mel af kornkernerne fra hele bondestenalder (3900-2000 f.Kr.).
Lindegårdens matrikel.

Kobberøkse.
Kobberet kom til Danmark allerede i bondestenalder (2800-2000 f.Kr.).
Lindegårdens matrikel

Udstillingsbord. Ting der kan berøres (80cm X 180cm)

Jordbor til at tage pollenprøver.
Kan forlænges op til 5m

Jordprøve der er taget ud af jordboret

PC med indlagt flinthugningsvideo.
Mikkel Sørensen demonstrerer 9 stenalder flinthugningsteknikker.

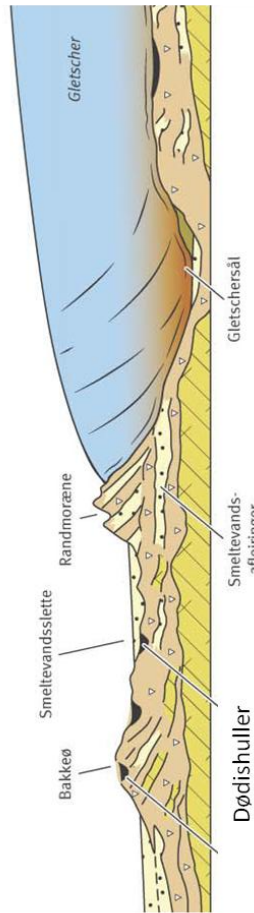
Mikroskop, hvor man kan se arkæologiske pollen.

En dyng flækker og afslag indsamlet på Agersø.

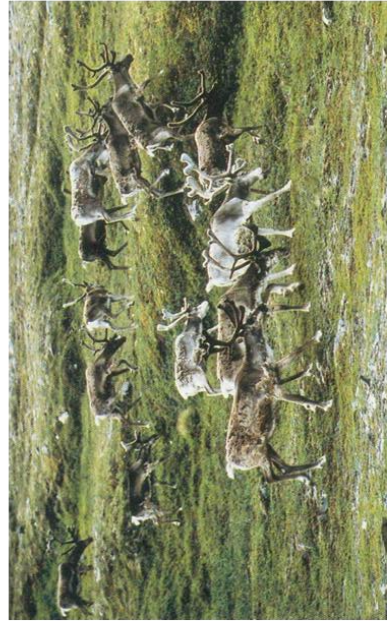

Planche 1

Rensdyrjægere

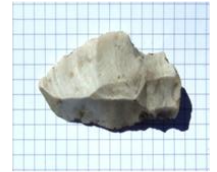
Da den flere km tykke is forlod Danmark, efterlod den morænebakker og dødishuller (M. Houmark-Nielsen et al. Geoviden 2, s.2-19 (2005)).

Landet var derefter dækket af birkekrat og rensdyrlav, og rensdyrerne, der lever i egne, hvor temperaturen om sommeren ikke typisk kommer over 14°C, vandrede ind langs de to røde pile. Menneskene fulgte efter i først den såkaldte Hamburgkultur og senere mere bofast i den såkaldte bromme-kultur.

Agersø er en morænebakke med dødishuller (Her Svends mose). Senere steg havet og gjorde Agersø til en ø. Rensdyrene fulgte højdetræene og drak af dødishullerne. Menneskene fulgte med for at jage rensdyrene.

Bromme-pilespids fra Skovgården og billede fra lærebog.

Hamburg-zinken fra Skovgården og billede fra lærebog

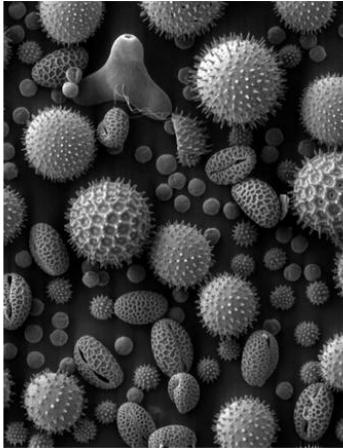
Ældre stenalderens kronologi:
 12.800-12.000 Hamburgkulturen
 12.000-11.200 Federmesserkulturen
 11.200-10.500 Brommekulturen
 10.500-9.000 Ahrensburgkulturen
 9.000-6.400 Maglemosekulturen
 6.400-5.400 Kongemosekulturen
 5.400-3.900 Ertebøllekulturen
 3.900-1.700 Yngre stenalder

Planche 2

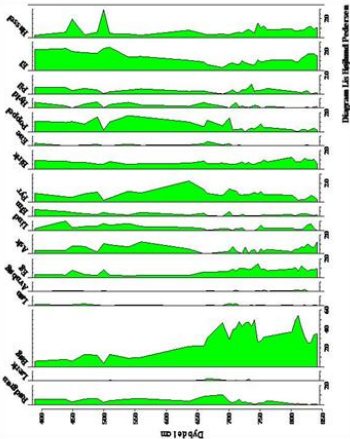
Pollenundersøgelse

I moserne på Agerse tages boreproveri op til 5 m's dybde. Jordboret er fremstillet af Jan-Ole Nielsen på RUC. Ved en skrap kemisk ætsning i Lis Højhnd Pederssens laboratorium på RUC står pollenkornene tilbage.

Ved at tælle pollen, der stammer fra forskellige planter, i mange 4 cm tykke lag kan man få at vide, hvad hyppigheden er som funktion af dybden. Da pollenkornene hovedsagelig består af grundstoffet kulstof, kan man bestemme lagenes alder ved C-14 undersøgelser. 1mm X 0.6mm

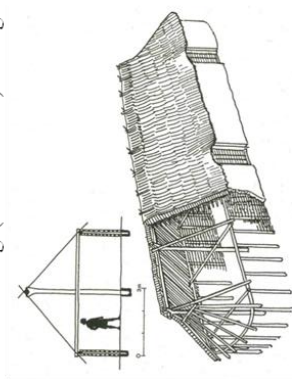
Pollendiagram. Antallet i procent af pollen i alle lag for forskellige planter. Y-aksen er lagdybde omsat til alder ved C-14 datering af hvert lag (RUC data).

Planche 3

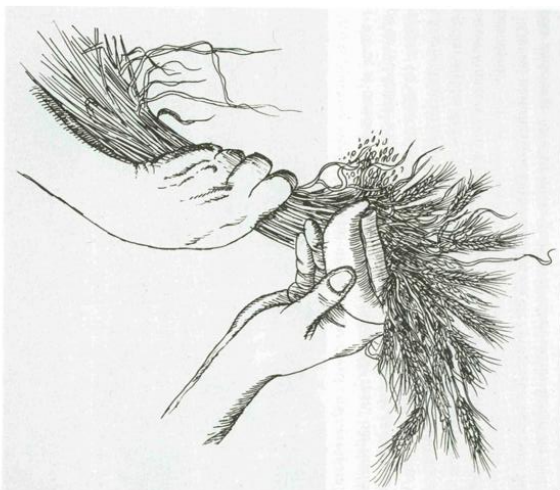
Bondestenalder

Flækkesegl (høster kornet). Skovgården.

Skitse af hus fra yngre stenalder (Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid. Stenalderen, s.262 & 286)

Flækkesegl monteret i holderet (illustration)

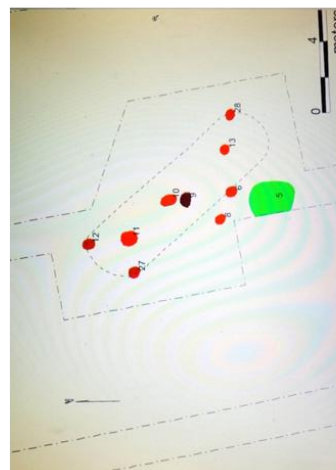
Gruttesten. Maler kernerne til mel (+ lidt småsten). Lindegården

Område (Agersøgård mark) der blev undersøgt af Sorø Museum i 2009

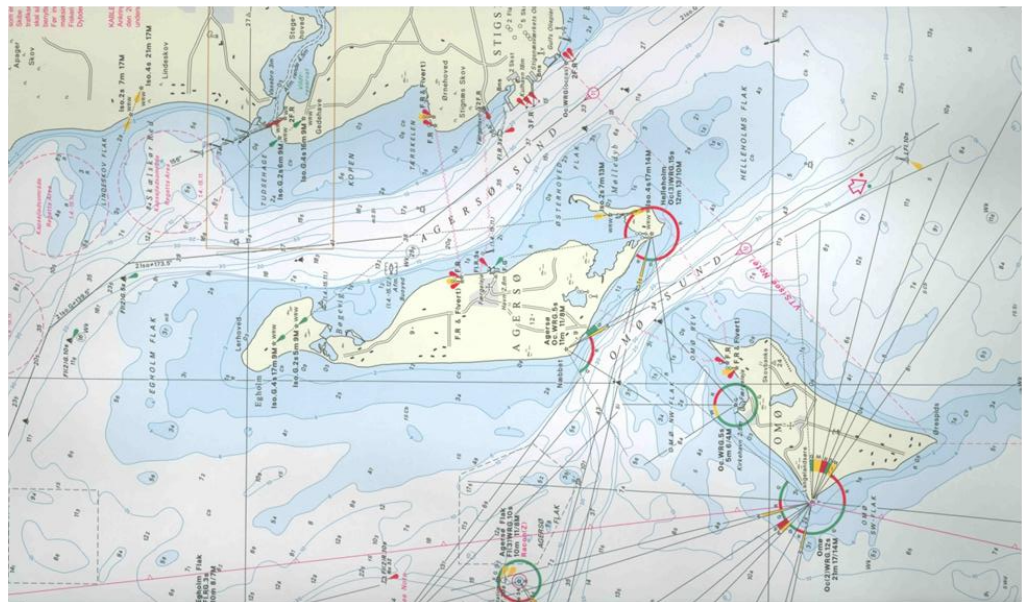
De 5 søgegrøfter der blev udlagt af Sorø Museum

Stolpehuller i søgegrøft nr. 2. De fortolkes som et 2-skibet hus fra yngre stenalder.

Planche 4

Agersøs ældre stenalderbopladser ligger på dybt vand

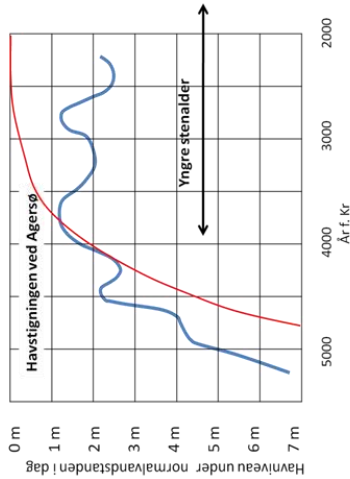
Så kort over vandet omkring Agersø (Kort- og Matrikelstyrelsen 2011). I jægestenalderen var Fyn, Sjælland, Lolland, Langeland og Tyskland landfaste, og rensdyrene drev hen over højdedrag som Langeland og Agersø til Sjælland og Skåne. I Bondestenalderen var vandstanden ca. 2 m lavere end nu. I ældre stenalder var vandstanden endnu lavere og man finder derfor kystbopladserne fra den tid langt ude i Storebælt. Det er derfor, at man næsten ingen flintredskaber finder fra Maglemose-, Kongemose- og Ertebøllekulturen på selve Agersø. Dykkere finder dem ude på havbunden. Agersøs størrelse til forskellige tider svarer til de forskellige havdybekoter, man ser på kortet til venstre.

Dykker i det muddrede vand.

8000 år gammel træstøb fra farvandet mellem Omo og Agersø.

Graf over vandstandslinien ved Langeland (blå) til forskellige tider. Vanddybden i verdenshavene er steget ca. 130 m siden istiden, men da den km tykke iskappe forsvandt, hævede landet sig samtidig, så resultatet blev mindre. Den røde kurve viser et skønnet havniveau omkring Agersø relativt til i dag. I ældre stenalder steg vandstanden op til 2 m på bare et hundrede år. (Efter Jørgen Skarup: Yngre stenalder på øerne syd for Fyn (Langelands Museum 1985), s. 19)

Planche 5

Agersøs 2 fredede dysser

På Agersø findes der 2 fredede langdysser (vist på denne planche). De 4 billeder til venstre er fra "Solbæts-Hov", som den kaldes, og til højre ses 2 billeder fra "Vestenlands"-dyssen. Der findes svage reminiscenser af en runddyss på Agersø by og af en langdyss på Egholm. Meget tyder imidlertid på, at der har været langt flere for 200 år siden, da jægten på de nedlagte høje og de fine okser m.m. gik ind for at tilfredsstille Oldsagskommissionen i København under ledelse af Rasmus Nyrup og senere C.J. Thomsen. Axel Garboe skriver således i sin bog om Agersø: "Men engang har der eksisteret adskilligt flere Spor af Oldtidsboernes Færd på Storebæls-Øerne. Længs Agersøs forholdsvis høje Kyst – og altsaa i Stenalderen nærmere Havet end nu – har der ligget Høj ved Høj." Det er tankevækkende, at odelæggelsen af oldtidens høje ikke blev foranstaltet af landmænd, men af Frederik VII og Oldsagskommissionen i starten af 1800-tallet. På Agersø Fjernede kaptein Guldberg i 1808 stenene i dysserne og sendte oldsagerne til København. Af de mange sikkert meget flotte slebne okser, som blev sendt til Oldtidskommissionen, er der i dag ikke en eneste tilbage. I gravkammeret på Sydvestagersø ("Solbæts-Hov") blev der fundet en meget primitiv og grov økse, der lå frit fremme (temene bag øksen er 5x5mm). Hvorfor den lige lå der vides selvfølgelig ikke, men det er en nærliggende tanke, at kaptein Guldberg ikke ville fornærme pastor Thanch i Skælskør og Oldsagskommissionen i København ved at sende den og derfor lod den ligge. Ironisk nok er det nu den eneste gravgave, der er tilbage.

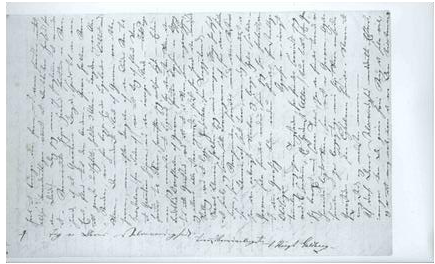
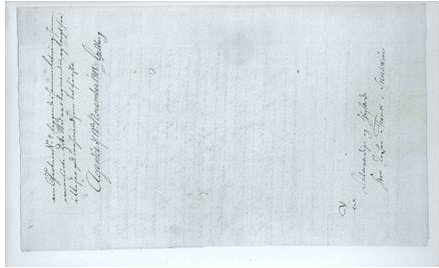
Planche 6

Kaptain Guldberg 1808 & Oldsagscomissionen

Atter har jeg den Fornøjelse at oversende Deres Velærverdighed nogle faae fundne Antiquiteter fra Agersøe Stedet hvor de fandtes var neppe synlig over Jordens Overflade. En stor Sten til dækkede de hele. Denne laa over paa tre andre der neppe var ovenfor Jordens Overflade. Ved at borttage den øverste Sten, saa jeg at en Række af Sten strakte sig fra Norden mod Syden og dannede et Rum som en aflang Grav. Jeg lod nu Jorden borttage mellem Stenene hvilke stode opreist – staaende, Side til Side med den glatte Side indad til Graven eller Offerstødet. Da ¾ Alen Jord var bortført, fandt jeg en Deel flade Stene som bedækkede Graven, jeg lod nu ogsaa disse borttage og fandt da i den øverste Endemod Norden, paa venstre Side, en liden slet forarbejdet sort Urne af grovbrændt Leer. Denne var fyldt med Jord og i Bunden af den fandtes et lille Spydblad No. 1 af Flintesten. Urnen var af Alder saa skjøt at den ikke taalt den lempeligste Berørelse. – Ved Siden af denne Urne til højre laa en Offerkniv No 2 af Flintesten. Omkrant en Alen fra foranførfing, fandtes midt i Graven nok en Offerkniv No 3, liggende i samme Retning som Graven, med Spidsen mod Nord. Høle Bundden af Graven eller Offerstødet var belagt med flade Stene og ved Indgangen til samme fandtes ligesom tvende brn ovenfra nedeffter. Længden af Stødet, som var indhegnet med Sten var 4 Alen, Bredden: 1 ½ Alen. – Paa Venstre Side af dette Sted, fandtes omkrant i 25 Skridts Afstand, et lignende, hvori fandtes en Offerkniv No 4, liggende i samme Retning, som ovenanførte. Dette Sted var dog mindre, og langt fra ikke saa godt conserveret som det første.

Agersøe, rf. 12 de
November 1808 Guldberg
Til Velærverdige og Højlærde Herr Pastor
Thank i Skielstør

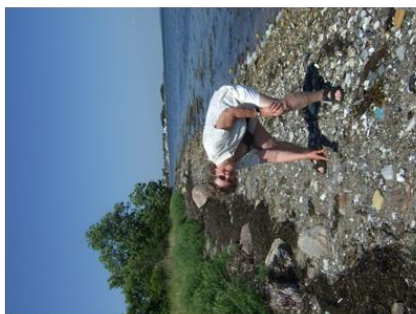
Da jeg har erfaret at det kan fornøje Deres Velærverdighed at underrettes om hvad jeg har paa Agersøe af Oldsager har fundet, saa vil jeg ikke undlade at give Dem følgende Efterretning:
Paa Agersøes vestlige Side henimod Lundens findes en langsgåelig Høj omsadt med opreist-staaende Stene. Højens Længde kan være 40 Alen og hvor den er højest 4 & 5 Alen. Bredden omkrant 10 Alen. Ved den sydlige Side af Højen, lignend Jordens Overflade findes et Tingsted, med den sædvanlige store Sten i Midten, hvor formodentligen een af de Ældste har haft Sæde, ved Foden af denne Sten ligger en Anden flad, brugt til at sætte Fødderne mod. Gravhøjen selv har oven på dens øverste Overflade tvende betydelige Stene. Den ene af disse lod jeg ved en Lejlighed opløfte og velte til Siden, da den var borttaget, saa jeg strax at det var et Gravsted fra Oldtiden, jeg lod nu Jorden forsigtigen borttage og saa da en mængde flade, veltidsammen passede Steene ligge paa hverandre, disse lod jeg borttage omkring disse fandtes en betydelig Høje stnaae Sten tilsammen dnygede, under de flade Stene blev jeg tvende Rader større flade Stene var, i hvis Midte var fyldt Jord, dette lod jeg med al Imuellig Varsomhed borttage og saa da lidt efter lidt et Beernad af et Menneske, Hovedet mod Norden og Fødderne mod Syden, jeg lod dette Beernad ogsaa borttage, for endnøjere at undersøge Graven, og fandt da, ved dets venstre Fod en Urne staaende, hvilken dog var saa skjøt, at det var umuueligt heel at bringe den frem. I denne fandtes intet, altsaa formodentligen været et Drikkekar hendsat for den Døde, Dog jeg maae ej forglemme at erindre, at i Beernadss højre Haand fandtes en Beernad af et Quarters Længde, spids til den ene Ende, flad til den Anden. Graven, hvilken Beernadet ganske udfyldte, holdte 3 Alen i Længden og en Alen i Bredden, var for begge Enden ligeledes lukket med Sten. Den underste Flade af Graven var ikke jevnen, men efter Længden af den Dødes Been til Knæskælen, fra Foden af, var et Lag af flade Sten et Quarter høiere, end den øvrige Flade. Intet Tegn fandtes til Ruiner, hvorefter jeg nok som sogte. Endnu maae jeg anmærke, at ligend for den store Sten, der bedækkede Overfladen af Graven, fandtes ligesom en Opgang til dette Gravsted, ved det af de Sten, som omgiver Højen, og ellers alle staae opreiste, just her havde den modsatte Stilling ved at ligge horisontale, som Trappetrin, - Saavel Urnen, hvilken jeg med megen Møje har søgt at samle og sammensætte Lævningsene af, for dens stielne Form, som Beernaden, sendes med denne Beskrivelse. – Urnen er af slet Leer, men dog formodelst de paa den anbragte Striber og lange Hals, sielden. Graven selv findes endnu, som jeg har fortalt den. I denne Gravhøj kunne endnu findes forskiellige Oldsager. – Agersøe er iøvrigt temmelig rig paa Tingsteder... Af disse Deres Velærverdighed meddele Efterretninger kn de gøre hvad Brug De selv vil, og er det mig nok, naar de ere Dem kjærkomne.

Jeg er Deres Velærverdigheds tjenestberedvilligste J. Høegh Guldberg

Planche 7

Oldtiden er alle vegne

Der er stenaflslag fra oldtiden overalt på marker og strande på Agerød. Det hører mere til sjældenhederne at finde de smukke slebne okser og dolke. Her finder formanden for Agerød Museum, Marianne Malmkvist Carlsen, en smuk perfekt tyndnakket økse.

Års indsamling på marken kan give en fin samling. Formeden til venstre Fru Jørgensens (Lis-Birgit Hansens mors) madkasse fra Lindegården med hendes fund og til højre Sven Christiansen med sine fund på Skovgårdens marker.

